

Werner Fritsch

Můj bůh je Dionýsos

Cesta po Čechách za Bohumilem Hrabalem

Z německého originálu *Mein Gott ist Dionysos* přeložila © Jana Zoubková

„Zázrakem dionýského principu je nejen spojení člověka s člověkem; i odcizená, nepřátelská nebo podrobená příroda slaví svátek smíření se svým ztraceným synem – člověkem!“

Friedrich Nietzsche

„Život je krásný. K zbláznění krásný. Ne že by takový byl. Ale já ho tak vidím.“

Bohumil Hrabal

I. zastávka

Dětství je jediný ráj, z něhož nemůžeme být vyhnáni

V nejteplejší den v roce, na svátek Nanebevzetí Panny Marie anno 1993, povzbuzení dopisem Siegfrieda Unselda, se vydáváme na cestu z Hendelmühle – naší strany bývalé železné opony, z konce někdejšího západního světa, abychom v blízkých Čechách navštívili Bohumila Hrabala, krále české prózy, mého souseda na mapě ducha na druhé straně. Cesty jako je tahle, anglicky červeným starým mercedesem s kufrem plným knih, se pro nás už staly tradicí. S mou ženou Utou Ackermann jsme se na svatební cestě rozhodli, že pro nakladatelství Insel Verlag připravíme *Literárního průvodce po Čechách*. Léta jsme tak jezdili křížem krážem po Čechách a v kufru auta vozili knihy autorů, kteří se v příslušném kraji narodili, žili v něm nebo psali, nebo taky jen popisovali tamější krajinu. Četli jsme, dívali se, srovnávali přečtené a viděné, chodili krajem, plavali, filmovali, fotografovali, zapisovali, někde jsme se ubytovali, jedli jsme *teplá jídla* a pili budějovický *Budvar* nebo plzeňský *Prazdroj* a tak dál a tak pořád dál...

Tehdy jsme si říkali, kdo bude jednou vyprávět, až Bohumil Hrabal zemře, jak voní v Čechách před bouřkou tráva. Jak vítr rozčesává koruny stromů a krade z nich stříbrný pel. Jak vichřice ohýbá sloupy elektrického vedení. Jak se ve větru houpají dráty ještě před malou chvílí poseté vlaštovkami. Kdo bude jednou vyprávět, až Bohumil Hrabal zemře, jak voní voda, že voda v řece voní jinak a že v řece je všechno jiné a dokonce i člověk se najednou promění. A jak nás proud zanesl do blízkosti mlýna. K jezu. Jak byly všude u kamenitých břehů vidět ryby.

Kdo bude jednou vyprávět, až Bohumil Hrabal zemře, jak pod velkým akátem leží v kočárku dítě. A jak se závoj přehozený přes kočárek chvěje vánkem. Jak matka dítěte, převozníková žena, přiloží dítě k prsu a schází s ním dolů k řece a jak se nožičky dítěte pohupují sem a tam, jako by byly z gumy.

Kdo bude jednou vyprávět, až Bohumil Hrabal zemře, jak starý shrbený muž prochází svou zahradou a zřejmě hrozí bouřce. Jak se mu hůl chvěje v ruce, jak se mu chvějí čelisti.

Jak sedíme zabalení v dece, na které jsme předtím hodiny leželi na břehu Labe, před Nymburkem, a četli Hrabalovu trilogii – až nakonec déšť zesílil natolik, že jsme utíkali k autu ve světle blesků. Jak obilí v dešti za bouřky obzvlášť silně voní. A kdo bude jednou vyprávět, až Bohumil Hrabal zemře, jak se žluté obilí proměňuje ve zlato vybuchujících blesků a jak se černé nebe v protisvětle proměňuje v havrany.

II. zastávka

Smích ve vaně

První noc naší cesty za Bohumilem Hrabalem, ve městě Nymburku na březích Labe, čtu ve vaně, do níž stále připouštím z prastarých mosazných kohoutků horkou vodu a z níž nevylezu, dokud knihu *Obsluhoval jsem anglického krále* nedočtu do konce. Siegfried Unseld věděl, že literární krajina Čech Bohumila Hrabala v tomto románu sousedí s mou krajinou severního Horního Falcka, a proto mi knihu poslal. Cheb, město na hranici s Bavorskem, ve kterém za druhé světové války pobýval rakouský spisovatel Heimito von Doderer, hraje v knize důležitou roli.

Málokdy jsem se při čtení tak smál – s výjimkou *Dona Quijota* v překladu Ludwiga Tiecka. Uta už ležela v posteli a můj divoký chechtot ji vytrhával ze spánku, najednou vylítla a jako ze sna se něžným hlasem zeptala: Co je? Co jsi říkal?

III. zastávka

Zelený knoflík zvonku Dr. Hrabala B.

Srpnová rozpálená dlažba v Praze, hledáme Bohumila Hrabala. Deska s kulatými zvonky barevnými jako bonbóny a jmenovkami na výškovém domě v pražské okrajové čtvrti Kobylisy: *Dr. Hrabal B.*

Je to zelený kulatý zvonek. Tenhle knoflík, jak doufám, rozdrní nahoře v domě zvonek. Domovní telefon však zůstává němý. Neozve se zapraskání zvednutého sluchátka, natož vytoužený bzučák dveří. Domovní dveře z neprůhledného skla zůstávají zavřené. Konečně nám, Utě a mně, otevře člověk vycházející z domu, mladý muž se strništěm na tváři v kožené bundě.

Řada schránek, mezi nimi i schránka Dr. Hrabala B., ve které vidíme kulatými otvory dopis Siegfrieda Unselda, jímž oznamuje náš příjezd do Prahy. Vyjedeme výtahem do pátého patra. Zazvoníme na dveře Dr. Hrabala B. Ticho. Neozývá se ani bití nástěnných hodin. Zazvoníme na sousední dveře. Otevře mladá žena s vlasy barvy lnu a ústy plnými zčernalých zubů. Na jedné ruce drží asi dvouleté vřiskající dítě, ve druhé nese přetékající koš s odpadky. Pozdravím *dobry den* a pomalu se anglicky zeptám: *Do you now where your neighbour is, the famous Doctor Hrabal?*“ Ona se ovšem tváří, že nerozumí, a vrtí hlavou. Není tedy jasné, jestli nic neví, nechce vědět nebo nesmí vědět. Hodím do schránky Dr. Hrabala B. vzkaz napsaný zeleným fixem na dřevitém, modře čtverečkovaném papíře.

Pavouci jako černé tečky krouží kolem Kristových očních důlků z kamene. Pavučina mezi Kristovou kamennou trnovou korunou a zlatým, rovněž kamenným křížem na Karlově mostě. Praskání zapálené marihuany, obláčky dýmu ve stínu kříže, obláčky dýmu zachycené v hnízdech pavouků křížáků kolem Kristovy trním korunované hlavy. Možná že on, který toho už tolik viděl na této i na druhé straně Vltavy, viděl přecházet řeku i básníka Bohumila Hrabala. Nebo ho viděl policista vyzbrojený vysílačkou? Nebo ho viděli školáci, kteří obklopili kytaristu? Každopádně se na druhé straně řeky tyčí Hradčany, velkolepě osvětlený symbol města. Svatovítská katedrála v pozadí je meteorit osekáný kdesi v mimozemských sférách, který v noci spadl z vesmíru.

Po hrbolatých kostkách pražské dlažby stoupáme do prudkého kopce k Alchymistické uličce, kde měl byt a psal v něm Franz Kafka, vedle Jaroslava Haška Hrabalův největší vzor. Nad Alchymistickou uličkou se nemihotají hvězdy ani nepadají komety, jen hmyz krouží kolem lamp, z nichž se rozlévá magické, okrově zbarvené světlo, insignie Prahy. Na pískově žluté zdi domu je napsáno *KOSA*, pod ním *PRAVDA*, přeškrtnutá.

Hledáme Bohumila Hrabala v jeho oblíbené hospodě *U Zlatého tygra*, identifikujeme ji podle reliéfu tygra na vyšisované pískové omítce domu. Vyhlížíme ho ve štiplavých mračnech nikotinu, knedlíkových a pivních výparů. Nad püllitry piva tady vládne hlasitý křik. Panuje tu král Gambrinus, mýtický český král, vynálezce pivovarnického umění, s vydatnou pomocí kouře z cigaret, cigár a doutníků, jehož namodralá šed' přepisuje obličej ve tvář, která je na první pohled tváří hledaného, na druhý pohled už bohužel ne. Třeba si Bohumil Hrabal právě odskočil, tady přece stojí poloplný – nebo poloprázdný – püllitr bez pána... je to snad Hrabalovo pivo?

Sedneme si a u číšníka si objednáme Budvar a limonádu. Vlastně bych měl limonádu pít já, protože řídím, v Čechách není za volantem povolená ani desetinka promile alkoholu, ale... jak bych mohl v Hrabalově univerzitě *U zlatého tygra* něco pochopit bez piva? Jak bych se mohl já, který od mládí tak bažil po vědění, odvážit opustit tuto alma mater střízlivý, když u jejího prsu pije tento spisovatel kvas moudrosti? Limonádu tedy pije Uta, já Budvar. . . „Is Bohumil Hrabal here?“ Číšník s rudými tvářemi mnohoznačně povytáhne obočí, sklenice s bouchnutím přistanou na stole a číšník už je pryč. Při prvních doušcích piva nadšeně vyprávím Utě, ve vynikající pivní náladě, jak skvělý je *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*.

Když ze *Zlatého tygra* odcházíme, svítí na letním nebi hvězdy. Odrážejí se v temných vodách Vltavy komety protínající nad ní nebe? Odkud se berou nazelenalá, narudlá světýlka pableskující na vltavské hladině? Bludičková modř doprovázená jekotem sirén policejních aut se potápí v černé metrice vody, metr po metru ji doprovází interpunkce barevných teček. Skupinky turistek, amerických, německých, sborově zpívají ve stínu zrezavělého lešení na kostelech, které se restaurují. Světově proslulý orloj na Staroměstském náměstí mlčí, přestože zlatá ručička ukazuje jedenáct hodin. Zahnutá kosa Smrti se úderem celé ani nepohne. Tady poblíž žil Kafka.

Stejně jako Kafkovy *Svatební přípravy na venkově* a Haškovy hospodské historky je i kniha *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet* topografickým průvodcem Prahou. Začíná nádhernými surrealistickými sekvencemi textu *Kafkárna*. („Kafkárna“ je v češtině synonymem nekonečných opletaček s úřady etc.)

Následuje citát z knihy Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet v rozsahu patnácti řádků.

Střih. O něco později náš anglicky červený mercedes s německou poznávací značkou zastaví policie: Dokumenty! Foukání do bílého umělohmotného balónku! Celý policejní repertoár! Než začnu foukat, zhluboka se nadechnu. Uta v autě sklopí stínítko na předním skle, podívá se do malého zrcátka na jeho vnitřní straně, vytáhne rtěnku a v naprostém klidu si líčí rty. A vida: Pozornost se přesune na ni. Pomyslím si, teď do útoku, a nahlas řeknu: „I just met Bohumil Hrabal in the Golden Tiger.“

– Bohumil Hrabal?!

V tu chvíli Uta vystoupí z auta, zvedne do výše červenou knihu *Ostře sledované vlaky* Bohumila Hrabala, v modrých šatech propluje k policistům, knihu otevře – a ukáže na Hrabalův autogram načmáraný propisovačkou: *Bohumil Hrabal...*

– Ahoj! řekne policajt, který má na výložce o proužek víc.

– Ahoj!

Nastoupíme do auta – a odjíždíme pryč.

– Kdes vzala ten podpis? zeptám se Uty.

– Rychle jsem ho tam nadržala, když se všichni tři fízlové, tedy s výjimkou psa, ten čučel pořád na mě, koukali na tebe. A na chvíli jsem vyměnila rtěnku za propisovačku.

– Uf! vydechnu. Přišlo by nás to na patnáct smetanů, jak se tedy říká, asi tisíc marek.

Jméno a renomé Bohumila Hrabala nás zachránily. Jsme na návštěvě v zemi, kde se spisovatel stane prezidentem. Ale úlek nám ještě vězí v kostech. Bloudíme po potměných Kobylisích a chybí jen vlásek a zříteli bychom se i s anglicky červeným mercedesem do tramvajového kolejiště ve výstavbě, které je o půl metru níž než vozovka a vynoří se náhle, bez vyznačení, bez varovné značky. Jsou v něm jen hromady vytrhaného asfaltu. Otočíme se o sto osmdesát stupňů a vracíme se směrem, odkud jsme přijeli. O několik set metrů dál proti nám na křižovatce vystřelí luxusní bourák karamelové barvy, dlouhý aspoň deset metrů. Uprostřed je bar, skulinami mezi závěsy proniká světlo. Leží tam ochotná slečna, burzián popíjející sekt, jejichž srdce prožívají konjunkturu? Doufejme, že řidič, slečna ani kavalír nezažijí ošklivé

probuzení pod náhle končící vozovkou. Oklikou přes jiné křižovatky se nakonec dostaneme zpátky do Kobylis, vždyť je Uta dcera profesora dopravních věd a umí virtuózně číst plány měst, do čtvrti, kde bydlí Hrabal. Doufáme, že se s ním zítra setkáme. V Kobylisích přespíme tuto noc i my. Ještě pár püllitrů piva, důvod k oslavě máme: Utinu kuráž.

V posteli usnu nad knihou *Inzerát na dům, ve kterém už nechci bydlet*. Není divu! Vždyť tahle kniha, román krutých příhod z každodenního života a světa práce, je orámovaná surreálnými opileckými tirádami a šílenými snovými pasážemi, takže člověk snadno, dokonce i za ranního kuropění, upadne do sna... Už jen věta „Pršelo tenkrát jako ve třetihorách...“ ve mně vyvolá záplavu obrazů. V knize pak přichází ke slovu socialistický svět práce, konkrétně a velice tvrdě – a přesto je to svět v maximální míře alegorický.

Ve snu se mi zdá, že mrtví se zsinálými obličejí, pokrytí bílým prachem a zaklínění v kamenné lavině blokují dálnice. A Bohumil Hrabal sedí na zrezivělém jeřábu, místo jeho hlavy vidím zapadající sluneční kotouč, a uvolňuje vozovku.

Druhý den snídáme v penziónu, jíme rohlíky a popíjíme kávu pod vysokými modříný, já dál čtu *Inzerát*, a přestože není snadné se do této knihy začíst, jsem každou další větou víc a víc fascinovaný.

IV. zastávka

Příliš hlučná lesní samota

Zase jedeme k domu Bohumila Hrabala, zase zvoníme na zelený zvonek Dr. Hrabala B. Žádná známka života. Ale schránka je prázdná. Možná ji někdo pro Hrabala vybírá. Nebo ji vybírá on sám. A už od rána sedí *U Zlatého tygra* a vychutnává si první piva. Jedeme tam! Ale ani tentokrát se nám v mračnech kouře z cigaret, cigár a doutníků nezjeví Hrabalova tvář. Vyčerpaní a zklamaní si sedneme do restaurace na nábřeží Vltavy, slunce je přímo v nadhlavníku, Karlův most tone ve zlatě, které zářivě tepe na nebi. Aspoň Hrabala čteme, Uta *Krasosmutnění*, já *Příliš hlučnou samotu*. Pijeme šampaňské, hlasitě a koloraturně se smějeme, pozorujeme labutě, hledačky zlata v řece plné vířících křídel. Zazní česká dechovka, Ernst Mosch a chebští muzikanti mého dětství mě zdraví z tanečního parketu turistického parníku. Najednou nám

bleskne hlavou: Když není ani ve svém bytě, ani *U Zlatého tygra*, tak může být jedině v Kersku, kde píše, čtyřicet kilometrů za Prahou. Ovšem podle našich map Kersko vůbec neexistuje. Z Prahy máme jet směrem na Poděbrady. Projíždíme venkovskou krajinou, v každé vesnici se ptáme, kudy dál. Sedlák, prázdná korba povozu ještě voní včera svezenu otavou, umí německy – a zná Kersko. Kdo neshrabuje otavu, nepřehazuje jetelinu nebo nemlátí obilí, míří s odhalenou zhnědlou nebo zarudlou hrudí, v některých případech v červených nebo muchomůrkových bikinách, k chladivé vodě Labe, jako my první den naší cesty. Pěšky, na kole, na motorce nebo dokonce na skútru. Jakmile dorazíme do Kerska, rozhlížíme se po Hrabalových kočkách, sourozencích nebo dětech kocoura Cassia nebo kočky Autíčko z Hrabalovy stejnojmenné povídky, aby nám šedě žíhaný kožíšek nebo bílé tlapky a sametově černá nebo dokonce nazrzlá srst jako u Autíčka, ukázaly cestu k autorovi.

Kersko je jedna parcela vedle druhé, chata na chatě. Systém číslování je zcela dadaistický, 0176 následuje po čísle 0532, 0321 po čísle 0438, po 0456 zase 0198 a tak dále... Vzpomenu si na česky psanou knihu o Bohumilu Hrabalovi, kterou jsem si kvůli fotografiím a kolážím koupil před třemi lety na Slovensku, byla tam jeho fotka z Kerska, jak sedí ve stínu břízy, na které je přibitá tabulka s číslem 0274. V lesním dřevěném hostinci, jeho vůně evokuje včelíny a posedy mého dětství, Hrabal není, zato je tu hrabalovský rámus nad půllitry piva a v dýmu cigaret. Dáme si tureckou kávu, sedlina na dně sklenice a čepice umělé šlehačky je naprostý český surrealismus. Žena upjatě oblečená v černém ví, že v tomhle hostinci se nedávno o Bohumilovi Hrabalovi natáčel film. Uvnitř hučí myčka nádobí, rachotí hrací automaty. Televizor jako by byl spíš černobílý než barevný, tak vybledlé jsou záběry ze světa automobilových závodů. Žena v černém taky ví, kterým směrem je přibližně Hrabalův dům. A skutečně: Tady je číslo 0274! Kovová zahradní branka je otevřená. Zaparkujeme anglicky červený, sluncem se blyštící mercedes a vejdemo na pozemek. Všude kočky, kočky, kočky.

Bohumil Hrabal spí oblečený na horním lůžku palandy. Na stěně portrét muže v cylindru, který nespí. Je to Charles Baudelaire, jehož si Hrabal tak váží? V cudném 19. století celebroidal alchymistické orgie, spojoval krásu s ošklivostí a bahnem. Myslíme na splnutí rozumu a opojení velkého francouzského básníka a Poeova

překladaatele. Nemiloval snad Baudelaire kočky, kočkovitost žen? V literatuře je takový kromě Hrabala jen Louis-Ferdinand Céline a stárnoucí, kající William S. Burroughs, který jako kluk mučil zvířata ve vaně. Kočky mňoukají a hledají mléko v poklidně zpustlé zahradě plné rezavých pánví, které slouží jako misky pro kočky. Z pod jedné nakřivo vzpříčené tabulky eternitu vylézá seno. Kočky hlasitě křičí po mléce, nevrle mňoukají. Ale Hrabal spí. Je neděle kolem třetí hodiny odpoledne a v Kersku jakoby se zastavil čas.

Jdeme do hotelu v soukromém vlastnictví, nedaleko Hrabalovy lesní samoty. Před hotelem stojí mercedes a chrom se na něm jen blyští. Ve stříbrném nárazníku se zrcadlí dohněda opálené nohy servírky v krátké černé sukni s volány. Usedáme k jednomu z umělohmotných stolů pokrytých marlborovými ubrusy, před očima prsní bradavky obrovitého buldoka, který nespouští z očí naše capuccina a s každým douškem je jeho pohled skeptičtější a jazyk, který mu visí z vyceněné tlamy, o kousek delší. Sedíme na bílých umělohmotných židlích ve stínu červenobílého cocacolorového slunečníku a zneklidnění buldočím pohledem jíme vanilkovou zmrzlinu s čokoládovými palačinkami, které mají příchut' dehtového papíru. Jen šlehačka je pravá, ostružiny taky.

Ve výčepu, jak vidíme při placení, běží rovněž *Automat Svět*, tady vysílá o něco barevnější záběry vítězů ověčených vavřínem a popíjejících šampaňské. Venku se protahují na slunci krásné slečny, dokonalá hněď jejich prsou je bíle tečkovaná slunečními skvrnkami. Myslím na strýce Pepina a Utrpení starého Werthera, ranou verzi Hrabalova nejveselejšího textu *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*.

Nebo je to všechno jen básníková halucinace, sen, který se zhmotnil poblíž jeho chaty? Buldoka, umělohmotný nábytek a reklamní ubrusy si ale mohl odpustit. Ovšem může si člověk vybírat sny?

V. zastávka

Můj bůh je Dionýsos

Bohumila Hrabala sužuje ve vrcholném létě horečka – nebo je to reálná černá a metaforická kocovina –, bolesti hlavy a katar, a v srpnu topí.

Pojďte probohaživého dovnitř, pronese zmučeným hlasem. Se smyslem pro věc a s příslušným výrazem tváře.

Dostal dopis od Siegfrieda Unselda? Přikývne. Cvakají mu zuby. Muž, který se v nejteplejší den roku, patnáctého srpna, třese zimou, je zpočátku mrazivý. Autor, jehož próza překypuje proudem vyprávění, je zpočátku jednoslabičný. Jeden z největších humoristů naší doby je zpočátku hluboce sklíčený. Je nemocný, od smrti své ženy trpí depresemi. A všechno už řekl. Všechno napsal. Zbývají už jen maličkosti. Nestojí za řeč. Cvakání zuby a mlčení. Rozpaky. Důvod k odchodu.

Na stole je obklopený zápisníky, rukopisy, alby fotek a fotokolážemi jeho psací stroj. Nalevo od něj kazetový magnetofon. V rohu pokoje malá televize, v jejíž mrtvé obrazovce se písíci zrcadlí při psaní. Vedle televize visí zarámovaná koláž s Baudelairem: Hrabalova hlava se tam zjevuje v hlavě matky boží. Vlevo od psacího stolu je lavice plná knih, většinou vlastních, jsou mezi nimi i německá vydání z nakladatelství Suhrkamp. V komoře plakát: Menzelův film *Ostře sledované vlaky* oceněný Oskarem, natočený podle Hrabalovy stejnojmenné novely. Lednička bručí ve stejném rytmu jako kočka předoucí Hrabalovi na klíně. Slunce olizuje několikaramenný mosazný lustr s ohnutými a svraštělými bílými svíčkami. Naštěstí je tady Uta v krásných červených letních šatech. Už pozdrav na začátku: nejjisté rukulíbám.

Ted': To musí být básnička.

Ano, to je pravda, odpoví Uta s rozzářenýma očima.

Dřív psal jenom poezii. V Apollinairově stylu.

Ano, promovala v Paříži prací o René Charovi.

Ukazuje nám v jedné ze svých knih, které vydává vlastním nákladem s mladými lidmi, svoje koláže, mezi nimi občas verše. Led se zřejmě prolomil.

Neustále se tvrdilo, že je začínající spisovatel. Trvalo mu desítky let, než prorazil. Po promoci pracoval v různých zaměstnáních, jeho žena byla úřednice. Hrabalova tvář mi připomíná dělníky na pile mého dětství, kteří pocházeli z Čech, většinou ze Sudet. I jeho němčina mi je připomíná. Německy se učil ve škole. Za války četl hodně Schopenhauera, celého Goetha. A hlavně Schopenhauera, Schopenhauera a zase Schopenhauera. A Nietzscheho. Zvedne hlavu a natáhne ukazovák. Poslyšte, co

říká můj učitel, pan Friedrich Nietzsche: Žít jako bezejmenný, poněkud opovrhován, příliš nízký na to, aby vzbuzoval nepřátelství, s jasnou hlavou, vyzbrojený hrstkou vědění a rancem plným zkušeností, být lékařem ducha chudých, pomoci tomu či onomu, když má hlavu zmatenou názory, aniž by si dotyčný povšiml, kdo mu pomohl. Umění držet se nízko, a tak být dostupný mnohým a nikoho nezahanbovat! Vydržet mnohá bezpráví a jako červ se provrtávat chodbičkami všech omylů, aby bylo možné proniknout k mnoha duším skrytých na utajených stezkách. Vždy s jistou láskou jistým sobectvím a požitkem! Mít moc a zároveň žít ve skrytu a odříkání! Neustále se hřát ve slunci a něze půvabu, a přece znát blízké cesty vzhůru k vznešenému. – To by byl život! To by byl důvod dlouho žít.

Žasnu. Něco tak krásného jsem u Nietzscheho nikdy nečetl.

Dneska čtu německy už jen židovské anekdoty.

Dávám mu svoje knihy *Cherubim (Cherubíni)* a *Sense (Kosa)*. Prohlíží si první z nich, pozorně čte první stranu, druhou pobaveně a u třetí se už směje, potom zvedne hlavu a s rozevřenými očima na mě úkosem hledí – představuju si, že takhle se dívá Tieckův Kocour v botách – a pokývá hlavou.

To je váš strýc Pepin?

Ano, Wenzel, čeledín na statku v mé paměti, měl dětskou obrnu a místo aby štípal dříví, radši sedával na špalku a vyprávěl mně a mým sourozencům fantastické historky od stvoření světa až po jeho konec. V monologu *Kosa*, který teď inscenuju na jevišti, jsem nedokázal to, co u vás tak obdivuju, milý Bohumile Hrabale: přetavit *conditio humana*, jež nebývá zrovna považována za procházku růžovou zahradou, humorem v komedii.

Když jsem to napsal, byl jsem dvakrát starší než vy. To text vylehčí.

Opravdu zná z paměti Rabelaisova *Gargantuu a Pantagruela*, nebo je to jen metafora? Ovšemže zná skoro celého Rabelaise napaměť, rovněž tak Célinovu *Smrt na úvěr*. Říká, že Rabelaise i Célinu výborně přeložil do češtiny básník, jehož jméno už zapomněl.

Smrt na úvěr, říkám, tuhle knihu jsem četl velice brzy. A taky Jacka Kerouaca.

Jo, Jack Kerouac!

Allan Ginsberg a váš vrstevník William S. Burroughs, pane Hrabale, přece v Paříži navštívili Louise-Ferdinanda Céline. A stejně jako Céline věnoval svou polední knihu *Skočná „aux animaux“*, jste napsal i vy knihu o kočkách a žijete obklopený kočkami.

Díky spisovateli Franzi Joachim Behnischovi, učiteli na gymnáziu, jsem slyšel jméno Hrabal velice brzy. Behnisch, v bílém plášti učitele biologie, nám při suplování vždycky předčítal Hrabalovy motorkářské historky. A my, dvanáctiletí školáci, jsme se váleli smíchy. Ale ruku na srdce, musím přiznat, že jsem jméno Hrabal zase zapomněl a později, když jsem se začal intenzivně zajímat o literaturu, jsem si dokonce spletl Hrabala s Fernandem Arrabalem. Vyprávím Bohumilovi Hrabalovi zážitek, kdy do kina v Paříži, kde probíhal filmový festival na Hrabalovu počest, přišel na diskusi místo avizovaného Bohumila Hrabala Fernando Arrabal a s triumfálním výrazem řekl, že je beztak vždycky – a velice to ho těší – zaměňován se svým velkým kolegou.

Později, když jsem dopsal knihu *Cherubíni*, jsem četl Hrabalovu prózu *Obsluhoval jsem anglického krále* a okamžitě jsem rozpoznal spřízněnou mentalitu lidí na této i na druhé straně bývalé železné, nyní děvkami lemované zlaté opony uprostřed Evropy. Viděl jsem i podobnost krajiny, společná místa, hlavně Cheb. Především mi ale bylo důvěrně blízké zapojovat do textu hovorový jazyk, aby se spisovný jazyk prokrvil. Hrabal říká, že jeho vášní je Céline, bahnitá bezbřehá řeka, ale spojil ho se svou velkou láskou, krystalicky průzračným T. S. Eliotem.

Cituju „by heart“, jak se tak krásně říká anglicky, začátek *Pustiny*:

April is the cruellest month, breeding

Lilacs out of the dead land, mixing

Memory and desire, stirring

Dull roots with springrain.

Winter kept us warm, covering

Earth in forgetful snow, feeding

A little life with dried tubers.

Summer suprised us, coming over the Starnbergersee

With a shower of rain; we stopped in the colonnade

And went on in Sunlight, into the Hofgarten,

And drank coffee and talked for an hour.

Já vůbec nejsem Ruska, pocházím z Litvy, opravdová Němka, pokračuje Hrabal a všichni tři se rozesmějeme.

Uta udělá pár fotek. Bohumil Hrabal mi podepíše *Taneční hodiny pro starší a pokročilé*. Venku na lavičce ve stínu břízy nakrájí věnec buřtů pro kočky sbíhající se k němu se zdviženým ocasem, většinou jsou šedě melírované. Žádná z nich není zrzavá jako Autíčko. Žádná nemňouká. Devětasedmdesátiletý spisovatel vypadá z profilu vyhuble. Prohlásí, že literatura je podle Jamese Joyce stará svině, co požívá svoje děti. Nikoho nezajímá, že psal.

Wondreb, říčka mého dětství, která má stejné jméno jako vesnice Wondreb, ústí do Ohře a Ohře do Labe. Město Cheb je prý stejně zchátralé jako Nymburk, město na Labi, město jeho dětství, říká s rozhněvaným výrazem. Řeknu mu, že se jednou chceme s Utou vydat od pramene říčky Wondreb na česko-bavorském pomezí přes Bärnau, vesnici Wondreb, město Waldsassen, přes Cheb a Loket až k jejímu ústí do Severního moře. Vody Labe, řeknu a zamrkám na něj, jsou ve skutečnosti vody Wondrebu. Tak se přes Nymburk na řece Labi, město Hrabalova dětství, dostaneme ještě jednou k němu do Kerska. Tak na shledanou. Utě opět rukulíbám.

A hodně štěstí při psaní, hodně štěstí při režírování *Kosy*. Šťastnou cestu!

Dobrý návrat Telemachovi, volá ještě za mnou, Odysseus na mořském pobřeží v Čechách.

Už sedíme v autě a on pořád ještě oběma rukama mává na rozloučenou.

O stromu řek a vlivů

Kdo nám teď bude, když už je Bohumil Hrabal mrtvý, vyprávět o nás, jak se díváme na soutok Vltavy a Labe? Kdo teď bude vyprávět, jak jsme Uta a já seděli den poté, co jsme byli u Bohumila Hrabala, ve stínu lípy na ostrohu v Mělníku v Čechách a dívali se na tu krásu před sebou – od toho dne uplynulo už skoro patnáct let. Kdo nám teď bude vyprávět, kdo jsme, když ve snu letíme nad stromem řek? Vždyť to podle Hérakleita nejsou ani řeky, ani tytéž řeky a ani my už nejsme my.

Kdo teď bude, než se popel Bohumila Hrabala vlije do pramenů a potoků a řek, vyprávět, jak jsme v Čechách viděli soutok Vltavy a Labe nesoucího vody Wondrebu?

A kdo bude vyprávět, jak jsme se v Bavorsku líbali u soutoku říčky Regen, bílé a černé. Kdo teď, když je Bohumil Hrabal mrtvý, zasáhne srdce několika slovy, která vystihnou okamžik, jak se ve spojené řece mísí barvy modrá, sluneční zlatá i krvavě rudá červánků a přecházejí v černou, když se slévá Vltava s Labem?

Kdo bude kdy vyprávět, že se mi Labe jevilo jako mohutný kmen stromu, jehož kořenovým systémem je Severní moře – ve skutečnosti Shakespearovo moře. Kdo bude vyprávět, že říční toky se shora jeví jako strom po tisíciletí vepisovaný do krajiny. Že moje domovská říčka Wondreb tvoří v koruně tohoto stromu jednu větev a potok Hendelmühlenbach vinoucí se loukami porostlými bodláčím jednu větvičku? Kdo mi teď bude vyprávět, že kořeny horizontálního stromu jsou zároveň kořeny vertikálního stromu, které je totožný se stromem světa Yggdrasil, který roste až do nebe? Vždyť i v poetické krajině Bohumila Hrabala se mnohé toky, přítoky a vlivy slévají v jedinou řeku, která teče dál a v deltě se větví a vlévá se do moře. Odtamtud stoupá ve věčném koloběhu vzhůru k nebi, aby se lila z nebe a živila mateřský jazyk.

Mnemosýné, matka múz k němu přichází i tam, kde se teď nachází, v říši českých matek, a podává mu prs a z jeho nevyčerpatelného ducha už zase tryskají příběhy.

... Copak není Bohumil Hrabal i potom stále týž?

Copak nejsou Dionýsos, bůh radosti, a Herakleitos pramenem / kořenem tohoto stromu řek a vlivů? Copak nejsou v antickém prameništi / kořání stromu řek a vlivů pořád ještě přítomní Aristofanes, Petronius a Apuleius? Copak nejsou Giovanni Boccaccio, ale i Jacob de Voraigne, ovšemže Jakob Böhm, François Rabelais, Miguel de Cervantes a Laurence Sterne tokem / kmenem stromu řek a vlivů? Copak nejsou Jaroslav Hašek, Franz Kafka, Louis-Ferdinand Céline, James Joyce, Henry Miller, Jack Kerouac deltou / korunou stromu řek a vlivů, které se vlévají do Shakespearova moře?